

Зміст

ПЕРЕДМОВА	11
1. ВЕЛИКІ ПАРКИ ТА ЛІСОПАРКИ	14
І хто тут дятел?	16
Шурхіт і тиша	23
Таємниця чорних дроздів	32
Загублені на зелених «островах»	41
2. СТАРІ КЛАДОВИЩА: ПРО ЩО МОВЧИТЬ СОВА	49
3. ГЕНЕРАЛИ СМІТТЄВИХ КАР'ЄРІВ: ПТАХИ ТА ЗВАЛИЩА	64
Дистанція злякування	65
Смердючий пташиний рай	68
Не всі шведські столи однаково корисні	75

4. ОДНОПОВЕРХОВА ЗАБУДОВА:	
КОТИ, САДИ ТА МАРОДЕРИ	84
Прилетіла ластівочка...	85
Сади й городи: рятівники та грабіжники	91
Убивця № 1	101
5. СПАЛЬНІ РАЙОНИ:	
У СВІТІ БЕТОНУ ТА СКЛА	119
Скелі та пустирі: хто мешкає на околицях	120
Непримітні хлопці	130
Помітніші хлопці	138
Висячі сади та зелені башти	141
6. ДІЛОВИЙ ЦЕНТР:	
АДАПТУЙСЯ АБО ПОМРИ	145
Нехай буде світло!	147
Міські концерти	151
Не тільки птахи адаптуються	155
І трохи про заразу...	161
Швидка еволюція	163
7. СТАРОВИННИЙ ЦЕНТР:	
ВЕЖІ, ЦЕРКВИ Й ГОЛУБИ	173
Звідки вони?	176
Операція «Columba»	179
Сизі, чорні та руді	187
Післямова та подяки	194
Список використаної літератури	195

Передмова

7 травня 2022

В дев'ятиповерховому будинку навпроти мого дому в Маріуполі вже наприкінці лютого цього року пара боривітрів почала облаштовувати собі гніздо на горішньому технічному поверсі. Минулого року їх відлякло облаштування вентиляції для нового ресторану «Дядя Гві» і вони змінили місце гніздування. А в цьому році повернулися. Перед початком війни я вже був у передчутті нових світлин з цими красивими птахами. Але прийшли асвабадітелі та асвабаділі від житла не тільки мешканців будинку, але й цих гордовитих птахів. Дев'ятиповерхівку було зруйновано рашистами 13 березня. Ми виїзжали з пекла 18 березня. І одна з найбільш щемливих картин, які закарбувалися в моїй пам'яті то жалісливий клекіт боривітрів, що літали над рештками свого вщент зруйнованого гніздечка. Наші домівки також зруйновані. Нам теж немає куди повертатись.

*Олег Присяжнюк
(орфографія автора
збережена)*

Я почала писати цю книжку в одному світі — спокійному та звичному, а закінчила у геть іншому — буремному, незрозумілому та розхитаному війною. Коли створила перший файл, перед моїми очима стояв рідний мирний Київ. Зараз, коли поставила останню крапку, перед внутрішнім зором пропливає низка європейських міст, куди мене з малим Сергієм Олексійовичем занесла біженська доля. Змінилася наша країна, змінилися наші міста, сильно змінилися ми самі. Здається, це таки позначилося на структурі книжки, так само як війна з оскаженілою російською імперією позначилася на «структурі» кожного з нас, не кажучи вже про окуповані й зруйновані міста та їхніх мешканців — як людей, так і птахів.

У ці складні часи багато людей візьмуть цю книжку до рук, аби відволіктися від важкого повсякдення й трохи розважитися. Тому в подальшому на її сторінках ви майже не знайдете згадок про війну, крім цієї передмови та слів моєї глибокої вдячності наприкінці. Взагалі передмова вийшла найважчою та найдепресивнішою частиною книжки, далі все буде набагато позитивніше й оптимістичніше (крім історій про з'єднаних пугачами котиків).

Книжку побудовано як велику прогулянку сучасним містом — від окраїн до центру. Її початок — великі паркові й лісові масиви, що поки зберігаються на околицях великих мегаполісів. Далі ми зазирнемо в такі дещо нестандартні для прогулянки місця, як старовинні кладовища й звалища побутових відходів, що, хай як дивно, є чи не найкращими для птахоспоглядання. Ми пройдемося котеджними й дачними ділянками

та вийдемо до всім знайомих спальних районів з панельними будинками, супермаркетами й нечисленними скверами та газонами. Нарешті, ми дістанемося центру: ділового, зі скляними баштами-хмарочосами, й старовинного, із середньовічними церквами, мансардами, димарями та затишними мощеними вуличками.

Під час цієї прогулянки ми знайомитимемося з пернатими мешканцями різних міських зон і їхнім життям серед людської метушні. Більшість птахів, які нам зустрінуться, добре відомі кожному — це голуби й горобці, ворони й ластівки, серпокрильці й чорні дрозди, великі синиці й пугачі. Сподіваюся, ви дізнаєтеся чимало цікавого про наших птахів і про те, як добре (чи не дуже) вони пристосувалися до життя поруч з людиною.

Загалом птахи — генії пристосування та виживання у, здавалося б, жахливих умовах. Так само, як і всі ми зараз. Але, на відміну від птахів, ми можемо змінити ці умови на краще — і ми це зробимо! Після нашої перемоги ми відбудуємо наші міста так, що в них буде комфортно жити і людям, і нашим пернатим сусідам.

Тримаймося, як та шафка.

Слава Україні, і дякуємо ЗСУ.

1. Великі парки та лісопарки

Одного прекрасного «дня» (в геологічному сенсі цього слова) у юрському періоді мезозойської ери в небо злетіли перші птахи. Птерозаври, які вважали себе господарями неба, дивилися на нахабних конкурентів як на непорозуміння в пір'ї, а спритні хижі динозаври, нащадками яких і були птахи, — як на їжу. Але птахи вперто розвивалися й поступово почали домінувати в небі. Вони пережили чиксулубський астероїд, який убив майже всіх їхніх мезозойських сучасників. Вони пережили зміни клімату, дрейф континентів, катастрофічні виверження вулканів, здіймання величких гір і зникнення океанів. Вони стали різноманітними: лісовими, холодостійкими, водоплавними, гігантськими й мініатюрними. Птахи були справжніми царями природи. А потім в Африці з'явилися дивні двоногі мавпи, і планета змінилася так, що всі астероїди та вулкани тепер нервово курять у кутку.

Двоногі мавпи, які назвали себе людьми, повирубували ліси, засіяли величезні площі, знищили

мамонтів та гігантських лінивців і заповнили весь світ. А ще люди почали будувати величезні поселення — міста. З погляду птахів, чия історія нараховує сотні мільйонів років, темпи, з якими міста розповзаються планетою й зростає їхнє населення, просто вражають. Міста займають усього лише 4% суходолу, але вже у 2030 році близько 10% людства розміститься тільки в 41 мегаполісі. До 2030 року чисельність нових мешканців міст сягне 2 мільярдів, а до 2050 року 66% усього населення світу мешкатиме в містах [1]. Особливо швидко процес урбанізації (вселення в міста) зараз іде в Африці та Азії. Зростуть передусім не великі населені пункти, а маленькі й середні, особливо в країнах, які до того були сільськими і взагалі слабо урбанізованими.

Якось дуже зловісно, приголомшливо й раптово, чи не так? Але птахи не просто так еволюціонували мільйони років. Вони швидко зрозуміли, що місто — це можливість не тільки для людини. З 10 052 відомих на сьогодні видів птахів у світі в містах мешкає близько 20%. Тут знаходять прихисток 36 видів, що належать до світового Червоного списку. Найбагатші на пташине населення — міста Індо-Малайського регіону, але й наші, європейські, тут не пасуть задніх [2]. В італійських містах сконцентровано 30% видового багатства птахів країни. У Празі — близько 70% видів птахів Чехії. Особливо багата в містах Європи зимова фауна птахів, і чимало рідкісних видів зупиняються в містах під час міграції на перепочинок. Останнє ми добре можемо бачити й на прикладі Києва, де осінь і зима — найкращий час для спостереження червонокнижних